

ALİ BEHCET EFENDİ VE RİSÂLE-İ UBEYDİYYE-İ NAKŞBENDİYYE'Sİ

Yusuf Turan Günaydın *

Abstract

Ali Bahcat Efendi and His Work Called The Risala-i Ubaydiyya-i Nakshbandiyya

Ali Bahcat Efendi is an author, a poet and a sufi who lived in XIXth century. He is shaykh of the Mavlavi and Nakshbandi. His work called the Risala-i 'Ubaydiyya-i Nakshbandiyya implies his sufism intelligence, his 'silsila's and some of his poems. This working is about the life of Ali Bahcat Efendi, his books and Risala's transcription.

Key Words: Ali Bahcat Efendi, Risala-i Ubaydiyya-i Nakshbandiyya, Mavlaviyya, Nakshbandiyya, Silsilas.

Ali Behcet Efendi'nin Hayatı ve Eserleri Doğumu, Ailesi, Tahsili

Ali Behcet b. Ebî Bekr b. Hasan b. Hüseyin¹ 5 Rebülevvel 1140/22 Ekim 1727² tarihinde Konya'da doğdu.³ Babası Ebû Bekir Efendi ve dedesi Hasan Efendi ulemadandır. Bundan dolayı ilk tahsilini dedesi Hasan Efendi'den almıştır.⁴

Dedesinin yanındaki ilk tahsilinden sonra Karamanlı Abdullah ve Abdüssamed Efendilerden istifade ederek icazet aldı. Daha sonra ise Afyonkarahisar'a giderek Divane Mehmed Çelebi Dergâhı postnişini olan ak-

* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları/Türk İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora öğrencisi.

1 Künyesini *Risâle'* de kendisi böyle kaydetmektedir. Bk. *Risale-i Ubeydiyye-i Nakşbendiyye*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1260, s. 7.

2 Bk. Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, çev.: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Sehâ Neşriyat, İstanbul 2000, c. II, s. 208; Nihat Azamat, "Ali Behcet Efendi", *DİA*, c. II, ss. 382-383; Ekrem Işın, "Ali Behcet Efendi", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1999, c. I, s. 197.

3 Vassâf, *age*, c. II, s. 212.

4 Ailesi hakkında geniş bilgi için bk. Vassâf, *age*, c. II, ss. 212; Melahat Haksever, *Ali Behcet Efendi ve -Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşbendiyye Adlı Eserine Göre- Tasavvuf Anlayışı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2001, ss. 47-48.

rabası Mehmed Alâaddîn Çelebi⁵'den *Mesnevî, Mektûbât-ı Rabbanî, Avârifü'l-Maarif ve Hikem-i Atâiyye* gibi belli başlı tasavvuf klâsiklerini okudu.

Resmî Görevleri ve Tasavvufa Yönelişi

Ali Behcet Efendi önce kadılık göreviyle iştigal etmiştir. Bu görevle çeşitli şehirlerde bulundu. En son Ankara niyabetinde iken, -Hüseyin Vassâf'ın deyimiyle *kendilerinde zuhura gelen bazı hâlât ve tecelliyât-ı mâneviyye üzerine* memuriyetten istifa etti ve tekrar Afyon'a gitti. Burada Alâaddîn Çelebi'ye intisap ederek "çile" sini tamamladı ve sikke giydi. 1796 yılında Bursa'da faaliyet gösteren Kâdirî ve Nakşbendî şeyhi Abdülkâdir Geylânî soyundan Kerküklü Seyyid Burhâneddîn Mehmed Emîn Efendi (1719?-1813)⁶ ye intisap ederek Nakşbendiyye, Kâdiriyye, Kübreviyye, Sühreverdiyye, Çeştiyye ve Şüttâriyye icâzetleri aldı. Mehmed Emîn Efendi'nin müntesiplerinden olup Bursa'da sürgün hayatı yaşayan ve daha sonra affedilen Sadrazam Burdurlu Derviş Mehmed Paşa'nın tavsiyesiyle II. Mahmud tarafından İstanbul'a davet edildi ve III. Selim'in yaptırdığı Üsküdar'daki Selîmiye Nakşbendî Dergâhu şeyhliğine tayin olundu (1232/1816).⁷

Şemâili

Hüseyin Vassâf, Ali Behcet Efendi'yi şöyle tavsif etmektedir:

Nurlu yüzü beyaz, boyu uzun, sakalı seyrek, kaşları çokça, gözleri elâ olup daima sikke-i Mevleviyye giyerlerdi.⁸

Tasavvuf erbabı bir zât olarak kaynaklar ondan olumlu cümlelerle söz eder. Mehmed Süreyya'nın anısıyla o *Hüsn-i hâl sahibi bir zâttır*.⁹ Bursalı Mehmed Tâhir de ondan *Mevlânâ ahfâdından, Bursalı Mehmed Emîn Efendi'nin halîfelerinden ârif bir zât* olarak söz eder.¹⁰ *Sefîne-i Evliyâ* müellifi Hüseyin Vassâf da hakkında *Terceme-i Hâl-i Hazret-i Şeyh Alî Behcet Konevî* adlı bir risâle kaleme almıştır.¹¹

5 Bu zat hakkında bk. Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yay., İstanbul 2003, ss. 179-180.

6 Hakkında bk. Vassâf, *Sefîne*, c. II, ss. 190-198.

7 Vassâf, *age*, c. II, ss. 209-210; Azamat, "Ali Behcet Efendi", *DİA*, c. II, ss. 382-383. *Sefîne*'de Ali Behcet Efendi'nin Selimiye Dergâh'na tayini ayrıntılarıyla yer almaktadır.

8 Vassâf, *age*, c. II, s. 211.

9 Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Sebil Neşriyat, İstanbul 1999, c. II, s. 33.

10 Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. I, ss. 63-64.

11 Vassâf'ın bu risalesi İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, İbnülemin, no: 2760/4'te bulunmaktadır. Müellifin bu risalesi aynen *Sefîne-i Evliyâ*'daki Ali Behcet Efendi bölümünün oluşturulmaktadır.

Tasavvuf Anlayışı ve Tasavvuf Tarihindeki Yeri

Kaynakların çoğu onu Nakşbendî şeyhi olarak anar. O da eserinde Nakşbendiliğini öne çıkarmıştır. Fakat varisi olduğu silsileler incelendiğinde Nakşî geleneğinin dışında Mevlevîlik ve Şüttâriye aracılığıyla Melâmîlik gibi birkaç tasavvufî neşveyi bünyesinde meczettiğini görürüz. Tasavvuf anlayışını ortaya koymak için başvurulacak ilk kaynak ise *Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşbendiyye'* dir. Burada çok net ifadelerle tasavvuf anlayışını yansıtır ve mirasçısı olduğu silsileler hakkında bilgi verir.

Ali Behcet Efendi, tasavvuf tarihinde -bazı kaynaklarca- birbirine zıt temayüllere sahip addedilen Nakşbendiyye'den Müceddidiyye ile Mevleviyyeye mensup olmakla birlikte Nakşî şeyhi olarak faaliyet göstermiş, II. Mahmud devrinin önemli devlet adamları, âlim ve aydınları katında büyük bir nüfuza sahip olmuştur. Kendisine intisap eden Halet Efendi, Pertev Paşa (1785–1837), Kethüdâzâde Ârif (ö. 1849), Şeyhülislâm Kuşçuzâde Ahmed Muhtar bunlar arasındadır. XIX. yüzyılda Mevlevî-Nakşî yakınlaşmasında önemli bir konumda bulunan Ali Behcet Efendi, ölümüne kadar irşad faaliyeti yürüterek taliplere tefsir, hadis, fıkıh, *Mesnevî* ve *Mektûbât-ı Rabbanî* okutmuştur.¹²

Risâle-i Ubeydiyye' den anlaşıldığına göre Ali Behcet Efendi talebelerini Ehl-i Sünnet inancına bağlı kalmaya teşvîk etmiştir. Tasavvufî prensiplerden ittibâ-ı Nebî ve mütâbaat-ı mürşide büyük önem vermekte; 'infial' ve 'îtiraz'ın zerresinden bile kaçınmak gerektiğini vurgulamakta ve sohbeti, Hak yoluna en kısa yoldan ulaştırıcı bir vâsita olarak görmektedir. Sohbet esnasında uyulması gereken kurallar konusunda oldukça sıkı bir tavra sahiptir.¹³

Birçok talebe yetiştiren Ali Behcet Efendi yerine halifelerinden İbrâhim Hayrânî (ö. 1844)'yi bırakmıştır.¹⁴

Ölümü

Kaynaklar Ali Behcet Efendi'nin 2 Cemâziyelevvel 1238/16 Ocak 1822–1823

12 Vassâf, *Sefîne*, c. II, ss. 209-210; Işın, "Ali Behcet Efendi", *Osmanlılar Ansiklopedisi*, c. I, s. 197; Azamat, "Ali Behcet Efendi", *DİA*, c. II, s. 382. Ali Behcet Efendi'nin Nakşî-Mevlevî yakınlaşmasındaki rolü üzerine değerlendirmeler için ayrıca bk. Butrus Abu Manneh, "The Naqshbandiyya-Mujaddidiyya in the Ottoman Lands in the Early 19th Century", *Die Welt des Islams*, 1982, XXII, 1-4, ss. 1-36; Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, s. 432; Haksever, *Ali Behcet Efendi*, ss. 42-45; Abdülbâki Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılâp ve Aka Yay., 2. bs., İstanbul 1983, ss. 321-322.

13 Ali Behcet, *Risale*, ss. 2-4. Vassâf, *Risale'* den yararlanarak Ali Behcet Efendi'nin 'sülûk şartları'nı tespit etmiştir. Bk. *Sefîne*, c. II, s. 218. Tasavvuf anlayışı konusunda daha ayrıntılı bir çalışma için bk. Haksever, *Ali Behcet Efendi*, ss. 72-107.

14 Bu hususta derli toplu bilgi için bk. Haksever, *age*, ss. 64-69.

tarihinde vefat ettiği konusunda müttefiktir.¹⁵ Kabri Selimiye Dergâhı haziresindedir. Mezar taşında Mevlevî sikkesi vardır ve Pertev Paşa'nın bir manzumesi yazılıdır.¹⁶ Vefatına düşülen bir tarih olan ve kaynakların hepsinde zikredilen bu beyit şöyledir:

*Oķu ey Fâtîha-hân hâtîme-i târîfini
Göçtü dâvet-geh-i dîdâra Cenâb-ı Behcet.*¹⁷

Edebî Yönü

Ali Behcet Efendi *Divançe* sahibi bir şairdir. *Risâle-i Ubeydiyye'* de iki naatı yer almaktadır.¹⁸ Şairlik yönü üzerinde isabetli değerlendirmeler için bu *Dîvançe'*nin incelenmesi gereklidir.

Silsileleri

Ali Behcet Efendi, *Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşbendiyye'* de üç ayrı silsilesini kaydeder. Bu silsilelerden biri Nakşî-Müceddidî, diğeri Nakşî-Şüttârî silsilesidir. Üçüncüsü ise Mevlevî silsilesidir.

1. Nakşî-Müceddidî Silsile:

Hâce Muhammed Emin, Hâce Muhammed Âgâh, Hâce Muhammed Rızâeddin (Neccârzâde), Hâce Muhammed Efendi (Arabzâde), Ebû Abdullah es-Seyyid Muhammed es-Semerkindî, Ebü'l-Berekât Hâce Ahmed Cüryânî (Yekdest), Muhammed Mâsum, İmâm-ı Rabbânî.

2. Nakşî-Şüttârî Silsile/Nebîh Efendi Silsilesi:

Emîn Efendi, Nebîh Efendi, Hâce Alîmullah Hindî, Abdügafûr Lahorî, Cemîlullah Mîrza Beg, Fazlullah Serhendî, Muhammed Mâsum.¹⁹

15 Vassâf, *Sefîne*, c. II, s. 210; Bursalı, *Osmanlı Müellifleri*, c. II, s. 64; Azamat, "Ali Behcet Efendi", *DİA*, c. II, s. 383; Işın, "Ali Behcet Efendi", *Osmanlılar Ansiklopedisi*, c. I, s. 197; Mehmed Süreyya, *Sicillî-i Osmani*, c. II, s. 33. Mehmed Süreyya aynı yılı vermekle birlikte ay olarak Receb ayının 7'sinde (m. 20 Mart) vefat ettiğini söyler.

16 Bk. Behcetî İsmail Hakkı el-Üsküdarî, *Merâkid-i mu'tebere-i Üsküdar*, haz.: Bedî N. Şehsuvaroğlu, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yay., İstanbul 1976, ss. 92-93; Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, haz.: Serhan Tayşi, İstanbul 1989, s. 27; İ. Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*, İstanbul 1976, c. I, ss. 264-269; Mustafa Özdamar, *Dersaadet Dergâhları*, Kırkkandil Yay., İstanbul 1994, s. 242.

17 el-Üsküdarî, *Merâkid*, s. 92; Vassâf, *Sefîne*, c. II, ss. 211.

18 Ali Behcet, *Risale*, ss. 20-21.

19 Ali Behcet, *Risale*, s. 11. Vassâf bu silsileyi, *Risale'*dekinden farklı bir şekilde şöyle vermektedir: Seyyid Emîr Külâl, Şeyh İsâ el-Hindî es-Sindî, Şeyh Ârif Şükür Muhammed, Muhammed el-Gavs, el-Hâc Huzûr, Hidâyetullah, Muhammed el-Kâdî, Pîr Abdullah Şüttârî, Muhammed

3. Mevlevî Nisbesi:

Alâaddîn Çelebi, Çelebi Efendi, Muhammed Ârif Çelebi, Sadreddîn Çelebi, Bostan Çelebi, Abdülhalîm Çelebi, Hüseyin Çelebi, Ârif Çelebi ibnü'l-Çelebi Bahâeddîn, Ebû Bekr b. Ferruh Çelebi, Bostan Çelebi-i Kebîr, Ferruh Çelebi, Hüsrev Çelebi, Hüsrev Çelebi b. Kadı Paşa, Cemâleddîn Çelebi, Emîr Âdil Çelebi, Emîr Ârif-i Sağîr b. Âdil Çelebi, Emîr Âlim Çelebi, Emîr Âdil-i Kebîr Çelebi, Bahâülmille Çelebi, Emîr Vâcid Çelebi, Şemseddîn Emîr Âbid Çelebi, Celâleddîn Emîr Ârif Çelebi, Bahâeddîn Sultan Veled Çelebi, Şeyh Hüsâmeddîn Çelebi, Mevlânâ Muhammed Celâleddîn-i Rûmî.²⁰

Eserleri

Müellifin basılmış tek eseri *Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşbendiyye'* dir (Matbaa-i Âmirre, İstanbul, 1260). Silsilenâme kısımları tümüyle Arapça, diğer bölümleri (Arapça birkaç paragraf hariç) Türkçe olan bu eser farklı zamanlarda yazılmış gözükken çeşitli bölümlerin toplamı sayılabilir. İçinde yer alan ve bazıları zaman zaman kaydedilmiş bazı notlardan oluşuyor izlenimi veren bölümler şunlardır:

1. Âdab ve erkân konuları ile gönül, ibâdet, ubûdiyet, ubûdet, cezbe, tevhîd-vahdet, saadet-şekâvet, sefer-seyr, şüyûh gibi tasavvufî ıstıhlara yer verilen giriş bölümü (s. 2-7).
2. Silsile-i Hâcegân (Arapça, s. 7-9).
3. Silsile-i Hâcegândan Bir Diğer Silsile (Nebîh Efendi Silsilesi, Arapça, s. 10).
4. Mevlevî Nisbesi (Arapça, s. 11-12).
5. Hâce Abdülhâlık Gucdüvânî'nin *Kelimât-ı Kudsiyye'* sinin Şerhi (s. 13-14).
6. Tevhîd ve Nevilerine Dair Bilgi (s. 14-20).
7. Na't-ı Şerîfler (s. 20-21).

Eser tâlik harflerle matbûdur. Osmanlı döneminde matbu eserlerin çok azı tâlik harflerle basılmıştır. Bu da *Risâle'*ye ayrı bir özellik katmaktadır.

Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşbendiyye' den yola çıkarak Ali Behcet Efendi'nin tasavvuf anlayışını konu alan bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.²¹

Bunun dışında matbu olmayan eserleri de vardır. Vassâf bu eserleri şöyle sıralar: *Behcetü's-Sülûk, Sırru'l-Mîâd, Terceme-i Hâl-i Ricâl-i Çeştiyye, Hadîkatü'l-*

Ârif, Şeyh Âşık, Muhammed Hudâkulu, Ebü'l-Hasan el-Harkânî, Ebû Muzaffer Mevlânâ Tûsî, Ebû Muhammed A'râbî, Muhammed el-Mağribî, Bâyezîd-i Bistamî. Bk. *Sefîne*, c. II, s. 217.

20 Ali Behcet, *Risale*, ss. 11-12.

21 Bk. Haksever, *Ali Behcet Efendi*, Tezin bütünü.

Abdal, Risâle-i Hâliyye ve Rûhâniyye, Dîvançe, Vâridât-ı Kalbiyye.

Bunların dışında el yazısıyla üç mektubu ve bir manzumesi de İstanbul Üniversitesi Kütüphanesindedir.²²

Eser, sadeleştirmeden yayına hazırlanmıştır. Yine de metinde hafifletilmiş bir transkripsiyon kullanılmıştır. Dipnotlarda âyet ve hadislerin tahrîci yapılmış; Arapça olarak alıntılanan sûfî sözlerinin de çevirisi verilmiştir. Eserin orijinalindeki sayfa numaraları köşeli parantez içinde gösterilerek bölümler başlıklandırılmıştır.²³

RİSÂLE-İ UBEYDİYYE-İ NAKŞBENDİYYE

Bi'smi'llâhî'r-Rahmânî'r-Rahîm

El-hamdü li'llâhi Rabbi'l-Âlemîn. Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ resûli-nâ Muhammedin ve âli-hî ve sahbi-hî ecmaîn.

Ve ba'd:

Eğer suâl etseler ki; Silsile-i Hâcegân-ı Nakşbendiyye dervişlerinin îtikâdları nedir? Cevâb verile ki; Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat üzeredir. Devâm-ı ubûdiyyet şartıyla ve dâimâ Hak Sübhânehû ve Teâlâ Hazretlerinden ale'd-devâm âgâhlıkla... Zîrâ gafletle ibâdet etmek şân-ı emre imtisâlden gayri fâidesi yoktur, riyâen ola ise. Fe-emmâ ihlâs ile olur ise ecrini verirler. Ammâ matlûb-i aslîye olan fâidesi olmaz.

İmdi, matlûb nedir, deyü suâl ederler ise; mâ'rifet-i Hak'tır. Zîrâ cümlemiz mârifetle emrolunduğumuz Kur'ân-ı Kerîm ile ve hadîs-i şerîf ile sâbittir.

Kenz-i mahfîyi fethedip Resûlullah -salla'llâhu aleyhi ve sellem- Efendimizin murâdı üzere mâ'rifeti tahsîl edip;

Mısra:

Cân bu ilden geçmeden cânânı bulmazsa ne güç.

misdâkı, bu âlem-i nâsûtta iken nefsimizi bilip Mevlâmız'ı bulmaktan ibâ-

22 Vassâf, *Sefîne*, c. II, s. 212; Azamat, "Ali Behcet Efendi", *DİA*, c. II, s. 383; Bursalı, *Osmanlı Müellifleri*, c. II, s. 64. Burada söz edilen mektuplar İÜ Ktp. İbnülemin, no. 3223'dedir.

Ali Behcet Efendi'den diğer kaynaklardaki bilgileri tekrar eden şu kaynaklarda da söz edilmektedir: Fâtîh, *Tezkire*, s. 306; C. Server Revnakoğlu, *Ali Behcet Efendi Dosyası*, Dîvan Edebiyatı Müzesi, no: B. 232; Selahattin Polat, "Behçet Ali Efendi", *Evlîyalar Ansiklopedisi*, Tercüman Yay., İstanbul 1990, c. I, s. 117.

Kehhâle'nin *Mu'cemü'l-müellifin* (c. II, s. 413)'i, *Allah Dostları Ansiklopedisi* (c. IX, ss. 366-368)'nde yer alan ve Mehmet Akkuş tarafından yazılan "Ali Behcet Efendi" maddesi ve Türkiye Gazetesi Yayınlarından *Evlîyalar Ansiklopedisi*'ndeki Ali Behcet Efendi ile *Risale* müellifi Ali Behcet Efendi aynı sûfî değildir.

23 Bu çalışmanın gün ışığına çıkmasında İsmail Kasap'ın büyük teşviki olmuştur. Bu sebeple kendisine teşekkür borçluyuz.

ret olan mârifeti fehmetmek budur. Yoksa âmâ olduğumuz hâlde âlem-i berza-
ha revân olacağımız âşikâredir.

Nefs, Kalb ve Rûh

Pes, nefis nedir ve kalb nedir ve rûh nedir?

Nefs, ıstılâh-ı meşâyihte rûha tâbîr ederler. Nefsi bilmek âsân olduğundan nefsinin bilmiş, Mevlâsını bulmuş, ilhâd ve hulûlden ve ittisâl ü infisâl berzahla-
rından kurtulmuş ve kevneynden âzâd olmuş bir zâtı bulup; “Ke’l-meyyit fî yedi’l-gassâl”²⁴ [3] teslîm olup irâdesini irâdesinde mahvedip emri üzere hare-
ket ve îtirâz u muhâlefetten perhîz ederek sa’y ü ictihâd ile lillâh, fillâh sülûk eder ise kendi definesi hâric olup nefsinin bilmek vâdilerine ubûr eder. Ve Mevlâsıyla bu âlemde iken âşinâ olacağı lâ-reybdir. Hemen Hudâ’dan tevîk recâ edip tazarru ve zârîlik ile zikr-i Hak’la iştigâle meşgûl olup ber-murâd ola. Zîrâ kat’-ı ümîd küfr olduğu mâlûm-ı sığâr u kibârdır.

Mütâbaat

Pes Tarîkat-ı Nakşbendiyye mütâbaat yoludur. Hazret-i Nebiyy-i Muhterem -
salla’llâhu aleyhi ve sellem- Efendimize her ne kadar ittibâ ederse o kadar metbûunun kemâlâtından hisse-yâb olur. Hâlinde ve kâlinde ve e’âlinde ittibâ’ etmek farzullahtır. Zîrâ üç gûnâ feth vardır; üçü dahi fetholmalıdır: Feth-i mutlak, feth-i mübîn, feth-i karîb. Her biri, biri ile fetholur. Gülistân-ı vahdetin gül-
leri sana âheste âheste nesîm-i inâyet-i Rabbânî ile arz olunur. Hacbden sûrî ve mânevî halâs olunmağa yüz tutar. Gâile bertaraf olur. Dağ üstü bağ olup yüreğin yağ olur.

Sohbet ve Edepleri

Hak yolunun akrebi sohbettir. Sohbetin hakkı ve şartına ve âdâbına riâyet edip muhâlif hareket olur ise tard u bu’d iktizâ eder. Sûrî ve mânevî öyle olsa feyz munkatî’ olur.

İbtidâ şeyhin huzûruna azîmet olundukta bâtında istiğfâr, zâhirde tahâret-i kâmile ile huzûruna vara. “Yâ Rabbi, kerem ü inâyetinden benim gibi bî-mâye, bî-çâreyi bu kapıdan feyz-yâb eyle.” diyerek âsitânına dâhil ola. Tevâzu’ ve meskenetle şeyhi buldun ise ne âlâ. Bulmadın ise bir yere meskenetle kuûd edip kalbe müteveccih olarak zikr-i şerîfle iştigâl edesin. Nefy-i havâtır ederek şeyhin sana haber îsâl etmedikçe huzûruna gitmeyesin. Haber göndermez ise

24 Sûfî sözü: “Gassal elindeki ölü gibi”.

bir mikdâr oturup hizmetinde olanlara; “Ayakların öperim, inşâallahu Teâlâ yine gelirim” deyip gidesin. [4] Zerre kadar infiâl ve itirâzdan hazer edesin. Bu revîşte olan hükm-i hafîyi ba’d ba’d fark edip mesrûr olursun.

Ve eğer huzûruna dâvet eder ise ziyâde huşû ve huzû ile varasın. Şeyh, feth-i kelâm etmedikçe kelâm etmezsin ve sohbetini kestirmezsın. Sıdkla sâmiûnden olursun. Mecliste iken âhire itâb eder ise, banadır, dersin ve ondan gûnâ-gûn ibret alırsın. Ve kendi dizinden gayri yere bakmazsın; meğer li-eclî’z-zarûre ola. Ve şeyhin esbâbına ve eşkâline ve yüzüne bakmazsın. Huzûrunda katı katı söylemezsin. Cevâb sordukta gâyet mülâyim ve nerm ü mahabbetle cevâb verirsin. Ve giderken arkanı şeyhe dönmezsin. Yanında ızhâr-ı fazîlet etmezsin. Tıfl-ı ebced-hân gibi oturursun. Her defada böyle edersin. Ve şeyhin huzûrunda yalan söylemezsin ve şeyhinden kimseye şikâyet etmezsin. Ve sırrına vâkıf olur isen ketm-i şedîd ile ketmedersin; hattâ gönlüne girmeğe yol bulasın. Zîrâ mürşid gönlüne girmek gâyet sa’bdır. Hudâ cümleye tevfiğ ihsân eyleye inşâallâhu Teâlâ; âsân olur gayret ile.

Gönül

Gönül nedir?

Sûretâ sol meme tarafı altında şekl-i sanevberî bir mudğadır. Yedi tavır ve sekiz ciheti vardır. Hudâ-yı Müteâl hasâis-i rûhiyyeden ve cismiyyeden bir mir’ât-ı mücellâ icâd etmiş, ona ‘kalb’ demiş, kendi sûret-i mârifeti bu mir’âtın rûnümâ olmak için bir de beden-i insâna rûh ilâve etmiş. Kıvâm ve kıyâm-ı beden-i insânî onunladır ki, âlem-i emrden ona rûh-ı sultânî ve rûh-ı izâfî ve rûh-ı ilâhî derler. Bunun mahall-i taayyünü sağ tarafta memenin altıdır demişler. Hikmet zımnında ve illâ beden-i insânda cisme nisbetle rûh-ı hayvânîden eltafi yoktur. Mahalli kalbdır. Bu rûh-ı izâfînin onunla âşinâlığı ziyâdedir. Belki ona âşıktır. [5] Öyle oldukta mahall-i taayyünü kalb olmak ensebdir. Fehm eyle. Lâkin bu rûh-ı insânî bedeninin her tarafına bıçak ile vursan onda hâzır bulursun. Maa-hâzâ ne bedene dâhil ve ne hâricdir, ne muttasıl ve ne munfasıldır. Ne mûmâs ve ne mukâbildir, ne hulûlü var ne sereyânı var. Ammâ eczâ-yı âzânın her zerresini ihâta etmiştir. İşte; “Men arefe nefse-hû fe-kad arefe Rabbe-hû”²⁵ buna işâret olmak gerek.

Bir dahi sır demiş. Cümleden eltaf, mahall-i taayyünü beyne’s-sedyeyndir. Pes bedeninin feyzi rûh-ı hayvânî iledir ki, kalbdedir. Kalbin rûhu rûh-ı sultânîdir. Rûhun rûhu ‘sır’dır. Sırrın rûhu hakîkattir. Burada ârifâne söz çoktur.

25 “Nefsini bilen Rabbini bilir.” Bk. el-Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ ve Müzülü’l-İlbâs ‘amme’Ştehera mine’l-Ehâdîsi ‘alâ Elsineti’n-Nâs*, Müessesetü’r-Risâle Yay., Beyrut 1985, c. II, s. 343.

Ammâ bu muhtasar, onun yeri değildir. İnşâallah vakti ile onun sohbeti olur. İbâdet ve tâat ile zâhirin ve bâtının mâmûr oldukta fehmedersin.

İbâdet, Ubûdiyet Ve Ubûdet

İbâdet nedir? Ubûdiyet nedir? Ubûdet nedir?

İbâdet; kendiliğın ile ettiğın kulluğa derler. Ubûdiyet; kendiliğından halâs olup ettiğın tâata derler. Ubûdet; Hakk ile Hakk'a kulluğa derler.

Pes ibâdet kalbe, ubûdiyet rûha, ubûdet sırra nâzırdır.

“Sana yakîn gelinceye kadar Rabbine ibâdet et.”²⁶ te işâret vardır ki; biri ilme'l-yakîne ve biri ayne'l-yakîne ve biri Hakka'l-yakîn menziline işârettir.

Ve dahi hafî var, ahfâ var. Bunlara sırdan gidilir. Tâyîn-i mahalle hâcet yoktur.

Hazret-i Ahrâr Efendimiz'in ve sâir pîrânın işâretleri merâtib-i selâseden mâ-adâyı îmâ etmemişlerdir. Çünkü kalb, kendi vazîfesi ile kâim ola; esrâr-ı ilâhiyye keşf olur ve rûh kendi vazîfesini edâ ettikte esrâr-ı ulûhiyyete şuhûdu müyesser olur. Ve sırr vazîfesi ile oldukta esrâr-ı ulûhiyyet ayân olur.

Ve dahi cemî-i âzâ-i cevârihin kendine münâsib ameli var.

Kalbin ameli niyettir. Bir amele şürû olundukta berâ-yı Hudâ bir niyet tedârik edip o ameli öyle fiile getirmelidir. Ve illâ amel ve o emek [6] hebâen mensûr olur. Nitekim Hazret-i Şiblî'ye cenâze namazı teklîf olundukta; “Niyetim hâzır değildir” diye terk etti.

Niyet-i sahîha olmadıkça amel kabûl olmaz. Belki dâimâ kalbi tahliye üzere ola. Mâsivâ fikrinden ve efkâr-ı fâsideden şâyet inâyet-i ilâhiye ile bir cezbe ihsân oluna. O zaman kâr u bâr âsân olur. Bir amel etmez, illâ Allah için edebilir. Zîrâ tahliye cezbede medâr-ı küllîdir.

Cezbe

Cezbe nedir?

Kalbde mahabbet-i zevkıyyenin zuhûrundan ibâret bir mânâdır. Allah mahz-ı inâyetten ihsân eyleye. Âmîn.

Diğer Bâzı İstılahlar

Bundan sonra dervîş, pîrân efendilerimizin ıstılahlarına dâir kelimâtın -vahdet gibi, tevhîd gibi, ittihâd, vasl, fasl, saâdet, şekâvet gibi- esrârına vâsıl olmağa başlar.

26 el-Hicr, 15/99.

Tevhîd nedir? Cevâb ver ki; kalbin tahlîs ve tecrîdidir; Hudâ'nın gayrinin âgâhlığından...

Vahdet nedir? Şöyle ki; gönlün halâs olmasıdır; Allah Teâlâ'nın gayrinin vücûduna ilimden.

İttihâd nedir? Şöyle ki; Hak Sübhânehû ve Teâlâ'dan gayriden cüdâ olmaktır.

Saâdet nedir? Kendinden halâs olmaktır.

Şekâvet nedir? Kendiyle kalmaktır.

Maksûd, huzûr-ı maallâh nisbetinde fütûr îcâb edecek nesneden hazer üzere olmak gerek.

Dâimâ dışı ağrıyan kimsenin ağrı gönlünden gitmediği gibi fikr-i Hak hayâlinden gitmemek gerektir. Hattâ "Âgâhlık kalbin vasfı olup seyr ü sefer âsânlıkla ele gire" buyurmuşlardır ki sâlikin dört seferi vardır:

Evvelki sefere "seyr ilallah" derler. Bunun nihâyeti vücûh-ı kesret-i ilmiyye-i bâtniyyeden hicâb-ı vahdeti ref' dir. Zîrâ vahdet perdesi yırtılmadıkça sâlike her yüzden ilim kapısı açılmaz. Üçüncü sefere "seyr maallâh" derler. Bunun nihâyeti ayn-ı cem'in ehadiyyetine vâsıl olup zıddeyn ile [7] takyîddir ki, zevâlîdir. Yânî zâhir ve bâtın bir olup mülk ve melekûtun zıddiyetinden kurtulmak budur. Dördüncü sefere "seyr anillâh" derler. Bunun nihâyeti âlem-i bekâdır. Rücû' ve hakikat-i temkîn ile mütehakkik olmaktır. Bunlar ashâbiyle, bâ'de'l-mücâhede sohbetle olur.

Hattâ mütehakkikîn -kaddesa'llâhu esrâre-hüm- buyurmuşlardır ki; "Şuyûh üçtür: Şeyhü'l-hurka ve şeyhü'z-zikr ve şeyhü's-sohbe. Sohbet şeyhi cümleden etemm ü evlâ ve âlâdır." buyurdular. Zîrâ ne olursa sohbetle ve hizmetle olmuştur. Bâzı vakit mecmûu bir olur. Mâni değildir. Onun için demişlerdir ki; "Men lâ şeyha le-hû fe's-şeytânü le-hû şeyhun."²⁷

Ekser-i evkâtta maksûd sohbetle hâsıl olmuştur. Ve tenâsül-i sûrî ve mânevî bi-gayri'l-vâlid ve'l-vâlidet müteazzir olmuştur.

Üç Silsile

I. Silsile-i Hâcegân²⁸

Bi'smi'llâhî'r-Rahmânî'r-Rahîm

Senden yardım dileriz. Bizi sırat-ı müstakîmine hidâyet et. Sana zâtın için ve en yüce zâtından dolayı hamd olsun.

Salât ve selâm yüceltilmiş Elçinedir. Seyyidimiz, Peygamberimiz ve Efen-

27 Sûfî sözü: "Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır."

28 Risâlenin Silsileler bölümü Arapçadır.

dimiz Muhammed Mustafa'yadır. Öyle ki onun hakkında "Ona "Şedîdü'l-Kuvâ" olan (Cebrâil) öğretti"²⁹ ayeti inmiştir.

Salât ve selâm yine onun "Nücûmu'l-Hüdâ" olan âl ve ashâbına olsun.

Fakîr, noksanlık bakımından kâmil, Rahmân, Hannân ve Mennân olan Allah'ın mârifetinden âciz **Alî Behcet b. Ebî Bekr b. Hasan b. Hüseyin** şöyle der:

Tarîk-ı Aliye-i Nakşbendiyyeyi şeyhim, seyyidim, senedim, mûtemedim, cesedimdeki rûhun mekânı, kıdve-i vâsılın, delîl-i sâlikîn, vâris-i kâmil, âmil ve vâsıl olan Hâce Mehmed Emîn en-Nakşbendî (k.s)'den aldım.

O, şeyhi Hâce Muhammed Âgâh [8] en-Nakşbendî (k.s)'den almıştır.

O, şeyhi kıdve-i evliyâ-i vâsılın İbnü'n-Neccâr (k.s) diye meşhur Hâce Muhammed Rızâ en-Nakşibendî' den almıştır.

O da şeyhi, şeyhü'ş-şuyûh Arab-zâde (k.s) diye meşhur Alî Hâce Muhammed Efendî' den almıştır.

O da şeyhi âmil-i Rabbânî Ebû Abdullâh es-Seyyid Muhammed en-Nakşbendî es-Semerkindî (k.s)'den almıştır.

O da şeyhi Yekdest diye tanınan Ebü'l-Berekât Hâce Ahmed Efendi Cüryânî (k.s)'den almıştır.

O da şeyhi, şeyh-i Rabbânî İmâm-ı Mâsûm (k.s) diye isimlendirilen Muhammed es-Semerkindî' den almıştır.

O da şeyhi, şeyh-i Rabbânî ve babası Müceddid-i Elf-i Sâni Mevlânâ Hâce Ahmed el-Fârûkî (k.s)'den almıştır.

O da şeyhi Mevlânâ Hâcegî Emkenegî (k.s)'den almıştır.

O, şeyhi Dervîş Muhammed Emkenegî (k.s)'den almıştır.

O, şeyhi Hâce Muhammed Zâhid (k.s)'den almıştır.

O da şeyhi gavsü'l-âzam ve kutb-i efham, mahzen-i esrâr, reisü'l-ebrâr ve'l-ahyâr Mevlânâ Hâce Ubeydullâh el-Ahrâr (k.s)'dan almıştır.

O, şeyhi şeyhü'l-vefâ Mevlânâ Hâce Yâkûb-i Çerhî (k.s)'den almıştır.

O, şeyhi sened-i evliyâ ve esfiyâ, uyûnu'l-muhakkikîn, vâris-i ulûm-ı enbiyâ ve mürselîn, bu tarîkin kıblesi ve imâmı "Nakşbend" diye mâruf Hâce Bahâü'l-Hak ve'd-Dîn Muhammed b. Muhammed el-Buhârî (k.s)'den almıştır.

O, şeyhi Emîr Gülâl (k.s)'den almıştır.

O da şeyhi Hâce Muhammed Baba Semmâsî (k.s)'den almıştır.

O da şeyhi "Azîzân" diye meşhur Hâce Alî Râmîtenî (k.s)'den almıştır.

O ise şeyhi Hâce Mahmûd Encîr Fağnevî (k.s)'den almıştır.

O, şeyhi Mevlânâ Hâce Ârif-i Rivgîrî (k.s)'den almıştır.

29 en-Necm, 53/5.

O, şeyhi ârif-i evliyâ, imâm-ı etkiyâ, umde-i ehl-i kemâl ve zübde-i ashâb-ı hâl, mâden-i yakîn ve irfân [9] reis-i silsile-i Hâcegân, kutb-i Rabbânî Hâce Abdülhâlık Gucdüvânî (k.s)'den almıştır.

O da şeyhi şeyhü's-Samedânî Hâce Ebû Yâkûb el-Hemedânî (k.s)'den almıştır.

O, şeyhi Ebû Alî el-Fârmedî et-Tûsî (k.s)'den almıştır.

O ise şeyhi, şeyhü'r-Rabbânî Hâce Ebü'l-Hasan el-Harkânî (k.s)'den almıştır.

O, şeyhi şeyhü'r-rûhânî, sultânü'l-ârifîn, burhânü'l-vâsılîn Ebû Yezîd Bistâmî (k.s)'den almıştır.

O da rûhâniyet yoluyla şeyhi imâm-ı ecel, hümâm-ı efdal, nûr-ı uyûn-ı evliyâ ve nasbi aynı'l-mürtezâ fî ulûmî'l-esrârî'l-vâsık seyyidimiz Mevlânâ Câfer es-Sâdik (radiya'llâhu anhü ve an kâffeti'l-evliyâ)'dan almıştır.

O, yüce cedlerinin verâsetiyle birlikte ilham yoluyla şeyhi ve annesinden önceki ceddî Mevlânâ Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekri's-Siddîki's-Şefîk (radiya'llâhu anhü ve an kâffeti's-sahâbeti ecmaîn)'den almıştır.

O da fukahâ-i seb'adan ve tabînin en üstünlerinden olan şeyhi, mahbûb-i Resûl-i Sakaleyn ve muhibb-i ceddî Haseneyn Selmân-ı Fârisî (r.a)'den almıştır.

Selmân (r.a), Nebiyy-i Ekrem (s.a.v)'in sohbetiyle şereflemekle birlikte tarîki, es-Siddîku'l-Ekber ve'l-Atîki'l-Ethar (r.a)'den, o da Nebiyy-i Kerîm ve mü'minlere rahîm, efdalü'l-enbiyâ ve'l-mürselîn, yaratılmışların bütününden daha şerefli, burhânü'l-enbiyâ ve senedü'l-asfiyâ, Seyyidimiz, Seyyidü'l-Evvelîn ve Mevlânâ Fahrü'l-Âhirîn, Noktatü'l-Evvel ve'l-Âhir ve Merkez-i İhâtatü'z-Zâhir ve Bâtin, Tâhir, Allah'ın sırlarını velîlere, nebîlere, müttakîlere, mü'minlere göstermek için hidâyetiyle gönderdiği Muhammed Resûlullah ve Habîbullah'tan almıştır.

Salavâtullâhi Teâlâ alâ Nebiyyi-nâ ve aleyhim ecmaîn ve alâ âli-hî ve ehli beyti-hî ve ezvâci-hî ve evlâdi-hî ve etbâi-hî ve eşyâi-hî men tebia-hüm bi ihsâni ilâ yevmi'd-dîn. Ve'l-hamdü li'llâhi Rabbi'l-âlemîn.

[10]

II. Silsile-i Hâcegândan Diğer Bir Silsile

Emîn Efendi (k.s)'nin bir diğer şerefli nisbesi de Hâcegân'dan Nebîh Efendi'dendir (Allah onların sırların takdis etsin, sürekli kılsın ve bizi onların sırlarının füyûzâtı berekâtıyla faydalandırsın).

Emîn Efendi şeyhim, senedim ve mesnedimdir. O Tarîk-ı Aliyye-i Nakşbendiyeyi Hâce Nebîh Efendi'den Ruhâ (Urfa)'da ahzeylemiştir. O, Allah

için çalışan âlim ve âriflerdendir. Allah sırrını takdîs eylesin.

O, şeyhi Hâce Alîmullâh Hindî'den aldı. O ise, tevhîdde mütebahhir ve yakîn sırlarında ferîddi. Nakşbendiyye tarîkının esrârını Şam'da yaymış, yüksek makamlara çoklarını ulaştırmıştır.

Nebîh Efendi (k.s) şöyle anlatıyor:

"Ne zaman ki akli ve nakli ilimleri tahsil ettim, bana tevhîdden bir müşkil ârız oldu. Üstâdîma -ki o asrının kibâr-ı ulemâ ve fuzalâsındandı ve döneminin bir tânesiydi- sordum. Suâlîmden sonra bana maksûdum için şöyle dedi:

"Eğer hallini dilersen Sûfiyye (rahime-hu'llâh)'nin kapısına git."

Tefekkür ettim ve istihâre yaptım. Şu âyet fikrime düştü:

"*Ben Rabbime gidiyorum.*"³⁰

Bu âyet İbrahim Aleyhisselâm hakkındadır. O (böyle diyerek) o vakit Şam'a gitmişti. Ben de kalktım ve Şam'a gittim. İlâhî bir sevk ile Alîmullah Hindî'ye kavuştum. Bana ârız olan meseleyi kendisine arzettim. Şöyle dedi:

"Evlâdım, sana halveti gerekli görüyorum. Az bir müddet burada otur. Allah müşkilâtını sana açar ve diğer müşkilleri de keşfettirir. Ledünnî ilimlerin kapısını açar. Müteşâbihâtın esrârını öğretir. Hikmetlerin nüktelerini tesbît ettirir. Büyük bir rahatlıkla tasrîhe kavuşur, Kerîm olan Rabbinin tecellîlerini tanır-sın."

Sanmıştım ki bu kapı zâhiren şu duvardan bana açılacak... Oysa halvet-
teyken az bir zaman yanıma uğradı ve şüphelerimi defetti, müşkilâtımı hal-
letti. Anladım ki bu kelimeler başka bir âlemdendir. Sonra halvetten çıktım ve
bir zaman ona hizmet ettim. Şöyle dedi:

"Ben sohbetle birlikte hizmet(i gerekli görürüm). Evlâdım, Ruhâ'ya git ve
Allah'ın kullarını müjdele. Onların Allah'a yolun en kolayıyla irşâd et. Bu zikir
ve zikre yakın şeyler yoludur."

Ve Ruhâ'ya gittim.

Alîmullah Hindî, tarîkı şeyhi, senedi Abdülgafûr-ı Lahôrî (k.s)'den almış-
tır.

O da şeyhi Cemîlullah diye adlandırılan Mirzâ Beğ (k.s)'den almıştır.

O da vüsûl sırları konusunda mükemmil, Resûl'ün izinde olan şeyh-i kâ-
mil Fazlullâh-ı Serhendî (k.s)'den almıştır.

O da şeyhi Miyân Mâsûm (k.s)'dan almıştır.

30 es-Saffât, 37/99. Hz. İbrahim'in dilinden aktarılan bu âyetin devâmı şöyledir "*O bana doğru yolu gösterecek. 'Rabbim! Bana Sâlihlerden olacak bir evlât ver' dedi.*" (Böylece Hz. İbrahim kâfir diyarından hicret ederek Şam'a gitti). Bk. Ali Özek vd., *Meâl*, Medîne 1987, s. 440.

III. Mevlevî Nisbesi

En hakir bir fakir olan benim bir diğere şerefli nisbetim de rûhâniyet yoluyla Hazret-i Mevlânâ (k.s)'dandır.

Sübhâne Rabbi-ke Rabbi'l-İzzeti ammâ yasifün ve selâmun ale'l-mürselîn ve'l-hamdü li'llâhi Rabbi'l-Âlemîn. Âmîn.

Bi'smi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

Mevlevî Tarîkatı nisbesini Şeyh Alâeddîn Çelebi Efendi'den almış bulunuyorum.

O, babası Çelebi Efendi'den almıştır.

O da Şeyh Muhammed Ârif Çelebi Efendi'den, ve o da babası Sadreddîn Çelebi Efendi'den almıştır.

O, babası Şeyh Bostan Çelebi Efendi'den, o Şeyh Abdülhalîm Çelebi Efendi'den almıştır.

O da Şeyh Hüseyin Çelebi Efendi'den, o Şeyh Ârif Çelebi Efendi İbnü'l-Çelebi Bahâeddîn'den, o, Şeyh Ebû Bekr b. Ferruh Çelebi Efendi'den, o, Şeyh Bostan Çelebi Efendi-i Kebîr'den, o, babası Şeyh Ferruh Çelebi Efendi'den, o, babası Şeyh Hüsrev Çelebi Efendi'den, o Şeyh Hüsrev Çelebi b. Kadı Paşa'dan, o, Şeyh Cemâleddîn Çelebi Efendi'den, o, babası Şeyh Emîr Âdil Çelebi'den, o, Şeyh Emîr Ârif-i Sağır b. Âdil Çelebi'den, o Şeyh Emîr Âlim Çelebi, o Şeyh Emîr Âdil-i Kebîr Çelebi Efendi'den, o, Şeyh Bahâülmille Çelebi Efendi'den ve o, Şeyh Emîr Vâcid [12] Çelebi Efendi'den, o Şeyh Şemseddîn Emîr Âbid Çelebi Efendi'den, o, Şeyh Celâleddîn Emîr Ârif Çelebi Efendi'den ve o babası Bahâeddîn Sultan Veled Çelebi Efendi'den, ve o Şeyh Hüsâmeddîn Çelebi Efendi'den ve o Kutbu'l-Vâsılîn, Gavsü'l-Ârifîn Mevlânâ Hudâvendigâr Muhammed Celâleddîn'den, o. Seyyid-i Sırdân Burhâneddîn Muhakkik-i Tirmizî'den, o, Sultânü'l-Ulemâ Bahâeddîn'den, o. Şemsü'l-Eimme İmâm Serahsî'den, o, Şeyh Ahmed el-Hatîbî'den, o Şeyh Ahmed el-Gazâlî'den, o Şeyh Ebû Bekr en-Nessâc'dan, o Şeyh Muhammed ez-Zeccâc'dan, o Şeyh Şiblî'den, o Şeyh Cüneyd-i Bağdâdî'den, o Şeyh Seriyü's-Sakatî'den, o Şeyh Mârûf-i Kerhî'den, o Şeyh Dâvûd-ı Tâî'den, o Şeyh Habîb-i Acemî'den, o Şeyh Hasan-ı Basrî'den, o İmâm Alî b. Ebû Tâlib'den ve o, Seyyid-i Âlem Şefîü'l-Ümem, Seyyidimiz Muhammed -salla'llâhu Teâlâ aleyhi ve selem-'den almıştır.

Allahım, bizi onlar sayesinde faydalandır, bizlere berekâtından feyiz ver. Âmîn, yâ Muîn.

Kelimât-ı Kudsiyye Şerhi

Bi'smi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

Hazret-i Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî (Kuddise sirru-hu's-Sübhânî)'nin el-Kelimâtü'l-Kudsiyyetü'l-Me'sûre'sini şerhe başlıyoruz. Bu zât, tâife-i aliyye-i Nakşbendiyyenin reîsidir.³¹

Şerhedilecek kelimeler; yâd-kerd, bâz-keşt, nigâh-dâşt, yâd-dâşt, Hôş der-dem, sefer der-vatan, nazar ber-kadem, halvet der-encümen, vukûf-i kalbî, vukûf-i zamânî, vukûf-i adedî.

[13]

Ma'nâ-yı yâd kerd: Kalb ile ya lisân ile şeyhten aldığı zikri ale'd-devâm tekrâr etmektir. Hattâ huzûr-ı dâimî hâsıl olmak için Hazret-i Şâh-ı Nakşbend Efendimiz buyururlar ki; "Zikirde maksûd, kalbin dâimâ Hakk ile hâzır olmaktır, muhabbet vasfıyla... Zîrâ zikr demek tard-ı gaflet demektir."

Bâz-dâşt:³² Yânî her hâlde alâ vechi'l-inkisâr ve't-tazarru', Allah Teâlâ'ya rücû etmek demektir. Husûsan; "Rabbini unuttuğun zaman..."³³

Ve akîb-i rücûda diye: "Îlâhî ente maksûdî ve rizâi-ke matlûbî"³⁴ diye tazarru ve niyâz eyleye.

Nigâh-dâşt: Mânâsı demek olur ki, kalbin kapısına nâzır olup zikreder iken ağıyârı def'e gayret etmektir. Zîrâ ağıyâr mülâhazası zâkiri iğfâl eder. Gafletle zikirde fâide olmaz. Ekâbir indinde gâyet güçlü³⁵ pehlivân gerektir ki tard-ı gaflet ede.

Yâd-dâşt: Devâmü'l-huzûr maa'l-Hak Sübhâne-hû alâ sebîli'z-zevk.³⁶

Hôş der-dem: Yânî nefsin duhûl ve hurûcuna muttali ola. Gafletle girip çıkmaya. Hak'tan âgâh olarak girip çıka. Hazret-i Şâh Efendimiz buyururlar ki; "Mürîde vâcibdir ki mâ-beyne'n-nefseyin gaflet dâhil olmaya ki meleke-i huzûr ele gire."

Sefer der-vatan: Yânî tabiâten rûhâniyyete ve sıfât-ı zemîmeden ahlâk-ı ilâhiyyeye nakildir.

Nazar ber-kadem: Yânî hazer anî't-tefrika.³⁷ Zîrâ nazara tefrika düşerse kalbe dahi tefrika düşer. Huzûr ve cemiyete bir vechile halel vermeye demektir. Ve nev'an-mâ zillet ve meskeneti dahi îmâ eder.

Halvet der-encümen: Yânî halk arasında Hakk ile halvet etmelidir. Şu rütbe ki; halkın haletesi huzûra mâni olmaya. Belki hemm ü gam ve elem zuhû-

31 Bu giriş cümleleri metinde Arapçadır.

32 Bu terim "Bâz-keşt" olmalıdır.

33 el-Kehf, 18/24.

34 Sûfî virdi: "Allahum sen benim maksûdumsun ve benim matlûbum senin rızandır."

35 Metinde okunamayacak durumda olan kelimenin yerine mânâyâ uygun bu kelimeyi biz koyduk.

36 "Zevk yoluyla Hak Sübhânehûnun birlikteliğiyle huzûrun devâmı."

37 "Tefrikadan kaçınmak."

runda dahi huzûra fûtûr gelmeye demektir. Göz ağyârda, dil yarda gerektir.

Vukûf-i zamânî: Her akşam nefsini hesâba çekmektir. Bu akşama dek a'mâl-i hayriyyeden ne amel ettin diye... Amellerin başı Hak'tan âgâh olduğun hâlde mi akşam oldu, yoksa gafletle mi? Birine şükür, birine [14] nedâmet ve yine niyet ede ki, Allah Teâlâ'nın tevfiğiyle bundan böyle âgâhlıkla eyyâm-güzâr olayım diye demektir.

Vukûf-i adedî: Berâ-yı nefy-i hâtırdır.

Vukûf-i kalbî: İstihkâm-ı huzûrdur. Dahi tedkîk edip zikir şâyet bir garaz ve bir emel için olmaya demektir.

Hazret-i Şâh Efendimiz habse ve vukûf-i adediye nâzır olmadı. Vücûb tarafı gâlib oldukta lâzım olmamak gerektir. Hücûm-ı zevk-ı riâyet adede mâni' olur. Ammâ imkân tarafı gâlib olursa riâyet olursa fâideden hâlî olmaz.

Dikkat olunsun; Kelimât-ı Kudsiyye'nin mecmûu nefy-i havâtır ile kalb, Hakk ile hâzır olmak mânâsından ibâret olur.

Pes dervîşe vâcibdir ki, dâimâ kalbin niğeh-bân ve pâs-bân ve hâfız olup merâtib-i zikrin derece-i ulyâsına ve zirve-i âlâsına urûc ile ber-murâd ve ber-hûrdâr olup tecellî-i zâttan bir cür'aya mâil ve medhûşî-i müdâm sırr-ı vahdete vâsıl olmağa sarf-ı nakdîne-i himmet eyleye. Hudâ'nın tevfiği ile esbâbından tekâsül etmeyip her dem ve her ân Hudâ'dan Hudâ'yı isteye. Ve dâimâ hukûk-ı selâseye riâyette kusûr eylemeye.

Hukûk-ı selâse nedir?

Hakk'ın hakkı ve nefsin hakkı ve sâirin hakkı.

Hakk'ın hakkı celî ve hafî şirk etmemektir. Nefsin hakkı dâimâ saâdetini talep eyleye. Ve sâirin hakkı, mesnedine ve rütbesine göre hürmet ve îtibâr etmektir. Hattâ o da hirrenin ve sokakta yelekenin hakkına iktizâ ettikte riâyet edip edâ eyleye. Ehlinin ve iyâlinde olan kimselerin hakkına şer'-i şerîfin emri üzere riâyet eyleye. Hâsılı her husûsta adâlete mülâzım ola.

Pes ahlâk-ı hasene tahsîli âsân olur ve ahlâk-ı ilâhiyye ile tehalluk eder.

İmdi abdin Hak yanında makbûliyeti ahlâk-ı hasene iledir. Mâdâm ki ahlâkı güzel değildir, ameli her ne kadar çok olsa dahi netîcesi olmaz. Zîrâ esâs-ı tevhid tâbîr olunur. Dâimâ her taraftan yânî her mahzardan Hakk'ı görmek [15] ve Hak'tan işitmek ve her husûsta Hakk'a îtikâd etmek olduğu gibi zevk-ı tevhid müyesser olmaz. İşte bu vefâ ve sika ve teslîm dâiresindedir.³⁸

Âriflerin büyüklerinden işittim, kitaplarında şöyle derler:

Günlerden bir gün sahrâda büyük bir sahre buldum. Oraya yağmur yağıyordu. Şöyle ki: Bu senin karihan, Allah'ın emrinden uzaklığına delîl olan bir

38 Metinde bundan sonraki paragraflar Arapçadır.

şeydir. Senin elindeki şey üzere sükûnun, Allah'a güveninin azlığına delildir. İnsanlara şiddet hâlinde rücû'un ise Allah'ı bilmediğine delildir. İntehâ.

Bu şaşılacak bir şeydir ve garip bir vaazdır. Kalp gözünü aç; tâ ki murâdının dizginini ele alâsin. Besâir ehlinden ol, fakat gaflet ve cebâbir ehlinden olma.³⁹

Tevhîd ve Nevileri

Tevhîd üçtür:

1. *Tevhîd-i ef'âl*: Meselâ Rabbü'l-Âlemîn ism-i Müntakim'den tecellî buyurdukta bir kimse yüzünden sana o kimse bir tokat vurursa 'Rabbim bana Müntakim isminden tecellî etti' [deyip] o fiili Hâlik'ten bilirsin. Her ne kadar abdden sâdır oldu ise de Hâlik-ı Küll-i Şey'e intikal edersin. Bu vechile abde infiâl yoktur. Eğer infiâl eder isen ef'âli tevîd etmemiş olursun.
2. *Tevhîd-i sıfât*: Yânî ne kadar kemâlât var ise Allah Zü'l-Celâl ve'l-Kemâl'e isnâd edersin ve hasredersin. Her ne kadar kemâlâta âlem mahzar olmuş ise de her mahzardan Zâhir'i görürsün, mahzarı görmezsin. Bunlar zevken fehmetme ile olur. Hudâ'nın tevfiği yar ve yâver oldukta zevken fehm olunur. Ve illâ ilmen fehmolunsa lezzeti olmaz. Verâ-yı perdede bir şey fehmolunur; galat ve sakîm bir şey olur; zîrâ akla gelmez.
3. *Tevhîd-i Zât* demek Allah'tan gayri mevcûd yoktur, demektir. Bu dahi [20] mertebe-i sâniyeden o kadar ba'de'l-mücâhede fehmolunur.

Hâzâ takrîru şeyhi-nâ ve seyyidi-nâ ve Mevlânâ Hâce Alî Behcet Efendi -kaddesa'llâhu sirre-hû ve nevvere merkade-hû, Âmîn yâ Muîn.⁴⁰

Na't-ı Şerîf

*Şûy-ı mihrinde garîbim bî-nevâ geldim sana
Ben vatandan fâriğem vuslat-serâ geldim sana.*

*Eşk-i dîdem harc-ı râhum müctebâ geldim sana
Haylî dem fûrkat-güzâr u mübtelâ geldim sana.*

*Baş açık, yalın ayak, yüzüm kara geldim sana
Ey gürûh-ı enbiyâya pîşürvâ geldim sana.*

39 Arapça bölümün sonu.

40 Bu takrir şeyhimiz, seyidimiz, efendimiz Hâce Ali Behcet Efendi'nindir. (Allah sırrını takdîs etsin ve kabrini nurlandırsın. Âmîn ey yardımını esirgemeyen Allah'ım.)"

*Âb ü tâb- ı her dü-âlem nûr-ı ezkârın senin
Hâr-ı gülşen görmedi bu bülbül-i zârın senin.*

*Şevket-i bâğ-ı vesîle feyz-i gülzârın senin
Her makâmın bir gülüdür vech-i esrârın senin.*

*Zerre-i her gevherem bir şems-i tâbân eylesen
Bir çerâğ-ı bî-hicâb-ı dîde-i süzân eylesen.*

*Gâr-ı arş-ı menzilet ol câh-ı âlî hakkına
Ankebût-ı nâsicin beyt-i visâli hakkına.*

*Ol refik-i perdesiz seyr-i cemâli hakkına
Onda mi'râcın hemân hûtun misâli hakkına.
[21]*

*Çoma yolda rakîb-i kûsvâ elim al el-amân
Kat'-ı menzil edeyim bî-pâ elim al el-amân.*

*Sen kâba bî-nâz iken bir mecma'-i nûr eyledin
Gördü Behcet minber ü mihrâbı pür-nûr eyledin.*

*Ol cemâat içre gûyâ şîve-i tavr eyledin
"Len-terâni" var iken Mûsâ'yi mesrûr eyledin.*

*Arz olundu hep tecellî-i celâl-i zâtına
Âşık idi ol kemâlât-ı cemâl-i zâtına.*

*Bu hubâb-ı bahr-i imkân bezminin peymânesi
Cünbüş-i mevc-i peyâ-pey isminin mestânesi.*

*Rahmet-i Hak her deminde rahminin dîvânesi
Feyz-i akdes bu çerâğ resminin pervânesi.*

*Yâ Resûla'llâh geldim aslıma eyle kabûl
Fer'ini hubb-i vatandan reddedip etme melûl.*

İşbu Risâle-i Nakşbendiyye bin iki yüz altmış senesi sâye-i hü mâ-vâyesi zillu'llâhîde Rebü'l-evvelin evâhirinde resîde-i hatt-ı hitâm olmuştur.

Özet:

Ali Behcet Efendi [1727-1822/23] 19. yüzyılda yaşamış âlim, şâir ve sûfî bir kişiliktir. Önce Mevlevî erkânı üzere tasavvufî eğitim almış ve daha sonra bir Kadiri-Nakşbendî şeyhine intisap ederek eğitimini ilerletmiştir. Bu sebeple o, Mevlevîlikle Nakşbendîliği kaynaştırmış bir sûfî kabul edilmektedir. Matbu tek eseri olan *Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşbendiyye*, ta-

savvuf anlayışını, vârisi olduğu silsileleri ve bâzı şiirlerini ihtiva etmektedir. Bu araştırma Ali Behcet Efendinin hayatını ve eserlerini konu alan bir girişle birlikte *Risale'sinin* çevrim yazı metninin neşrinden oluşmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

- Ali Behcet Efendi, *Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşbendiyye*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1260.
- Allah Dostları Ansiklopedisi*, c. IX, ss. 366-368.
- Azamat, Nihat, "Ali Behcet Efendi", *DİA*, c. II, ss. 382-383.
- Behcetî İsmail Hakkı el-Üsküdarî, *Merâkid-i Mu'tebere-i Üsküdar*, haz.: Bedi N. Şehsuvaroğlu, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yay., İstanbul 1976.
- Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. I, ss. 63-64.
- Butrus Abu Manneh, "The Naqshbandiyya-Mujaddidiyya in the Otoman Lands in the Early 19th Century", *Die Welt des Islams*, 1982, XXII, 1-4, ss. 1-36.
- Fatîn, *Tezkire*, s. 306
- Gölpınarlı, Abdülbâki, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılâp ve Aka Yay., 2. bs., İstanbul 1983.
- Haksever, Melahat, *Ali Behcet Efendi ve -Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşbendiyye Adlı Eserine Göre- Tasavvuf Anlayışı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2001.
- Işın, Ekrem, "Ali Behcet Efendi", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1999, c. I, s. 197.
- Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifin*.
- Konyalı, İ. Hakkı, *Âbideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*, İstanbul 1976.
- Küçük, Sezai, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yay., İstanbul 2003.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Sebil Neşriyat, İstanbul 1999.
- Özdamar, Mustafa, *Dersaadet Dergâhları*, Kırkkandil Yay., İstanbul 1994.
- Polat, Selahattin, "Behcet Ali Efendi", *Evliyalar Ansiklopedisi*, Tercüman Yay., İstanbul 1990, c. I, s. 117.
- Revnakoğlu, C. Server, *Ali Behcet Efendi Dosyası*, Divan Edebiyatı Müzesi, no. B. 232.
- Vassâf, Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, çev.: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Şehâ Neşriyat, İstanbul 2000.
- Zâkir Şükrî, *Mecmûa-i Tekâyâ*, haz.: Serhan Tayşi, İstanbul 1989.